

Charles Dickens (1812 – 1870): Oliver Twist (1838)

V jednom anglickém městečku (jehož jméno autor neuvádí) se v místním chudobinci narodil chlapec, jemuž bylo dáno jméno Oliver Twist. Jeho matka, chudá, hezká, mladá a zjevně neprovdaná žena, sem došla – vyčerpaná a neznámo odkud – těsně před porodem, po němž záhy zemřela. Oliver vystřídal nuzný život ve dvou různých odděleních chudobince a při dosažení věku devíti let byl poslán do třetího, kde se již měl společně s jinými chlapci podobného osudu připravovat na budoucí zaměstnání.

Kapitola druhá

Pojednává o tom, jak Oliver Twist vyrůstal a jakou měl výchovu a zaopatření

(...) Oliver nestrávil ve zdech špitálu ještě ani čtvrt hodiny a sotva stačil spořádat další krajíc chleba, když se pan Bumble, který ho hned po příchodu odevzdal do opatrování jedné stařeně, vrátil se sdělením, že toho dne zasedá rada, a oznámil mu, že rada řekla, že se k ní má ihned dostavit.

Protože si Oliver nedovedl dost jasně představit nějakou radu, která je živá a umí mluvit, byl tou zprávou téměř omráčený a nevěděl dost dobře, má-li se smát, nebo plakat. Ale neměl čas o věci přemýšlet, neboť pan Bumble ho klepl holí napřed do hlavy, aby ho probudil, a potom do zad, aby ho popohnal; přitom mu poručil, aby šel s ním, a odvedl ho do velké vybičené místnosti, kde kolem stolu sedělo nějakých osm deset tlustých pánů. V čele stolu, usazen v křesle znatelně výš než ostatní, trůnil obzvlášť tlustý pán s tváří velmi kulatou a červenou.

„Pokloň se vzácné radě,“ řekl Bumble. Oliver si setřel dvě slzičky, které mu ustavičně vázly v očích, a protože neviděl nic jiného, co by při honičce mohlo sloužit za „radu“, než stůl, naštěstí se uklonil tomu.

„Jápk se jmenuješ, chlapče?“ zeptal se pán na vysokém křesle.

Při pohledu na tolik pánů padl na Olivera takový strach, že se až roztřásl, a když ho serbus znovu klepl přes záda, docela se rozplakal. Z těchto dvou důvodů odpověděl hlasem velmi tichým a váhavým, načež jeden pán, nápadný svou bílou vestou, řekl, že kluk je blbeček. To byla jistě znamenitá pomoc, jak chlapci dodat odvahy a zbavit ho všech rozpaků.

„Chlapče,“ promluvil pán na vysokém křesle, „dávej pozor, co povídám. Myslím, že víš, že jsi sirotek, co?“

„Co to je, prosím?“ zeptal se chudák Oliver.

„Ten kluk je doopravdy blbeček – hned jsem to věděl,“ ozval se pán v bílé vestě.

„Ticho!“ napomenul ho pán, který mluvil předtím. „Snad víš, že nemáš ani otce, ani matku a že tě vychovala obec, to snad víš, ne?“

„Ano, prosím,“ přisvědčil Oliver v hořkém pláči.

„Proč vůbec brečíš?“ zeptal se pán v bílé vestě. A věru že to byl úkaz vskutku neobyčejný. Co jen u všech všudy mohlo být tomu hochovi k pláči?

„Doufám, že se každý večer pěkně modlíš,“ připomněl jiný pán drsným hlasem, „a že jako dobrý křesťan ve všech svých modlitbách pamatuješ na ty, co tě živí a pečují o tebe.“

„Ano, prosím,“ vykotal hošík. Pán, který promluvil poslední, měl nevědomky pravdu. Byl by to býval důkaz vskutku *pravého* křesťanství, kdyby se byl Oliver modlil za ty, kdo poskytovali stravu a péči *jemu*. Ale nedomlil se, protože ho tomu nikdo nenaučil.

„Nuže, hochu, přicházíš sem, aby ses něčemu naučil a osvojil si nějaké užitečné řemeslo,“ pravil rudolící pán na vysokém křesle.

„A tak zítra ráno v šest začneš dělat konopnou cupaninu,“ dodal nevrlý pán v bílé vestě.

Za sloučení obou těchto dobrodiní v jedinou prostou proceduru, jakou je cupování starých lodních lan na koudel, se Oliver na serbusův příkaz hluboce uklonil a potom ho jeho strážce chvatně odvedl na velký sál, kde hoch na hrubé, tvrdé pryčně vzlykal, až usnul. Věru skvělý příklad, jak lidumilný je anglický zákon. I obecním chudým dovoluje spát!

Nebohý Oliver! Jak tak ležel a spal v blahém nevědomí všeho kolem sebe, jistě netušil, že právě téhož dne dospěl výbor k rozhodnutí, které bude mít lví podíl na tom, jak se budou utvářet všechny jeho příští osudy. Ale stalo se. A s tímto výsledkem:

Členové tohoto výboru byli mužové velice moudří, důvtipní a hloubaví, a když se už jednou stalo, že obrátili pozornost k špitálu, rázem objevili, na co by obyčejní lidé nebyli přišli jaktěživi – že se v něm chudým líbí. Že je to učiněný veřejný zábavní podnik pro chudší vrstvy; hostinec, kde se nic nemusí platit, kde se, jak je rok dlouhý, podává bezplatná snídaně, oběd, svačina a večeře; prostě pozemský ráj, kde je jen samá hra a žádná práce. „Oho!“ řekl si výbor s chytráckou tváří. „Od toho tu jsme my, abychom to dali do pořádku – všemu tomu uděláme krátký konec.“

A tak se usnesli na zásadě, že všichni chudí budou mít na vybranou (neboť nikoho nechtějí nutit, kdepak) buďto pomaloučku umřít hladu v ústavě, nebo rychle mimo něj. S tím cílem na mysli si od vodárny zajistili nepřetržitou a neomezenou dodávku vody a od obchodníka s obilím občasnou dodávku malých množství ovesné krupice a vydávali třikrát denně porci řídké kaše, dvakrát v týdnu s přídavkem jedné cibule a v neděli s půlkou žemle. (...)

Prvních šest měsíců po převedení Olivera Twista se tento režim dodržoval zvláště přísně. Zpočátku byl trochu drahý, neboť stouply účty pohřebního ústavu a také bylo nutno dát všem chovancům zabrat ve švech šaty, které po několika týdnech kašové diety plandaly na jejich vyhublém, scvrklém těle jako pytel. Ale stejně jako se tenčily postavy chovanců, tenčil se i jejich počet v ústavě – a výbor jásal.

Místnost, kde hoši dostávali jíst, byla kamenná haluzna s velkým měděncem na jednom konci, a z toho kotle rozdíl správců, za tím účelem opásaný zástěrou a za asistence jedné nebo dvou špitálnic, v hodinách jídla sběračkou kaši. Této slavnostní krmě dostal každý hoch polévkový koflík a nic víc – vyjma ve dny velkých veřejných svátků, kdy kromě toho dostal ještě osminku libry chleba. Misky nebylo třeba nikdy mýt. Hoši je vždycky vydřeli lžící, že zas jen svítily, a když je takto vyleštili (což nikdy netrvalo tuze dlouho, neboť lžice byly bezmála stejně velké jako misky), seděli s očima přilepenými na měděnec s výrazem tak chtivým, jako by od minuty byli hotovi spolknout nejen kotel, ale i celé jeho cihlové obezdění; přitom se neúnavně zabývali horlivým cucáním prstů ve snaze zachránit kdejakou zbloudilou kapičku kaše, která jim na ně náhodou stříkla. Hoši mívají obyčejně znamenitou chuť k jídlu. Oliver Twist a jeho druhové snášeli muka pomalého moření hladem tři měsíce, až konečně byli tak vyhladovělí a zdivočelí, že jeden hoch, jenž byl na svůj věk velký a podobné dítě nebyval zvyklý (neboť jeho otec míval malou veřejnou jídelnu), svým kamarádům ponuře naznačil, že nedostane-li denně jednu misku kaše navíc, má strach, aby se jedné krásné noci nesebral a nesnědl chlapce, který spí vedle něho, a to byl náhodou slabý pacholíček útlého věku. Velký hoch měl divoký, hladový pohled a chlapci mu slepě uvěřili. Konala se porada a metal se los, kdo má toho dne jít po večeři k správci a požádat o přídavek – a los padl na Olivera Twista.

Nadešel večer a hoši zaujali místa u stolu. Správce v obvyklém kuchařském přístrojení se postavil k měděnci a jeho špitálské pomocnice si stouply za něj. Každý hoch dostal svou porci kaše a dlouhou modlitbou se štědrě děkovalo za skoupý božidárek. Kaše zmizela; chlapci si začali šuškat a mrkali na Olivera, jeho přímí sousedé ho šťouchali loktem. Ačkoli ještě takové dítě, byl hladu zoufalý a z bídy všeho schopen. Vstal od stolu, s miskou a lžící v ruce popošel ke správci a vlastní odvážností poněkud polekaný řekl:

„Prosím, pane, já bych chtěl ještě trochu.“

Správce byl tlustý, statný muž – ale zbledl jako stěna.

V strnulém úžasu poučil několik vteřin na malého buřiče oči a potom se podepřel o měděnec, aby neupadl. Pomocnice byly zkoprnělé údivem, hoši strachy.

„Cože?“ vyrazil ze sebe správce konečně slabým hlasem.

„Prosím, pane,“ opakoval Oliver, „já bych chtěl ještě trochu.“

Správce se rozehnal sběračkou Oliverovi po hlavě, sevřel ho v pažích jako v kleštích a ječivým křikem volal serbusa.

Výbor právě vážně rokoval v důvěrném sezení, když se pan Bumble ve velkém rozčilení vrátil do síně a na adresu pána na vysokém křesle vyhrkl:

„Pane Limbkins! Odpusťte, prosím, vašnosti, ale Oliver Twist chtěl ještě!“

Všemi to trhlo. Na kdekteré tváři se zračilo zděšení.

„Ještě?“ opáčil pan Limbkins. „Vzpamatujte se, Bumble, a odpovězte mi jasně. Rozumím vám dobře, že chtěl ještě, když už snědl večeri vyměřenou stravovacím řádem?“

„Ano, prosím,“ přisvědčil Bumble.

„Ten kluk bude viset,“ prohodil pán v bílé vestě. „Ten kluk bude jednou viset, to vím.“

Členové výboru dali Olivera zavřít na samotku a inzerátem vylepeným na vrata chudobince jej již druhého dne nabídli za odměnu pěti liber komukoli jako učedníka. Tak se Oliver dostal k výrobci rakví Sowerberrymu, kde dostával stejné jídlo jako pes a kde trpěl nejen pochmurností profese, ale především posměšky na adresu své zemřelé matky, takže odtud uprchl a došel až do Londýna.

Kapitola osmá

Oliver putuje do Londýna. Po cestě se setká s prapodivným mladým pánem

Na okraji Londýna si Olivera všiml o něco starší chlapec Jack Dawkins, zvaný Ferina Lišák, a zavedl ho do jedné zanedbané, chudinské čtvrti (konkrétně do ulice Field Lane), kde v jednom domě žije starý Žid Fagin, který má u sebe partu kluků, z nichž se vyklubou kapsáři, kteří kradou v londýnských ulicích. To ovšem malý a nezkušený Oliver nejdřív nepoznává. Partu spojuje kamarádství a společná starost o obživu včetně dostatku jídla; Oliver nic z toho dosud nikde nezažil.

Před krbem stál obyčejný měkký stůl a na něm byla svíčka, zastrčená do láhve od zázvorového piva, pár cínových korbíků, bochník chleba, máslo a talíř. Na pánvi, postavené na ohni a provázkem přivázané ke krbové římse, škvířivě syčelo několik klobásků a nad nimi, s opékací vidličkou v ruce, stál velmi starý scvrklý žid, jehož odpornou tvář ničemných rysů stínila houšť zknocených zrzavých chlupů. Na sobě měl usmolený flanelový kaftan, z něhož mu čouhal holý krk, a jak se zdálo, dělil pozornost mezi pánev a hambalek, na kterém viselo množství hedvábných kapesníků. Na podlaze ležela těsně sražená řada hrubých slamníků, sešitých ze starých pytlů. Kolem

stolu sedělo asi pět šest hochů, žádný z nich starší než Lišák, a kouřili z dlouhých hliněnek a popíjeli kořalku s výrazem vyžralých mužů. Všichni se shlukli kolem svého druha, když šeptal několik slov židovi do ucha, a potom se otočili a rozzubili se na Olivera. Stejně se otočil i žid, opékací vidličku stále v ruce.

„To je von, Fagine,“ představil ho Jack Dawkins, „můj přítel Oliver Twist.“

Žid se zazubil, obřadně a hluboce se Oliverovi uklonil, vzal ho za ruku a vyslovil naději, že se mu dostane cti důvěrně se s ním seznámit. Potom ho obstoupili mladí pánové s hliněnkami a velmi vydatně mu potřásali oběma rukama – obzvláště tou, v níž držel svůj raneček. (...)

„Moc rádi tě mezi sebou vidíme, Olivere, moc,“ řekl žid. „Odstav klobásky, Lišáku, a přitáhni Oliverovi k ohni škopek. To koukáš na naše kapesníky, co, milánku! Je jich pěkná hromádka, na? Zrovna jsme je shledali, půjdou do prádla – tak, tak, Olivere, tak tak. Ha, ha, ha!“

Poslední část této řeči uvítali všichni nadějní žáci šprýmovného starého pána bouřlivým rykem. A právě v nejlepším veselí zasedli k večeři.

Kapitola devátá

Obsahuje další podrobnosti o šprýmovném starém pánovi a jeho nadějných žácích

(...) Jakmile se po snídani sklidilo ze stolu, pustil se šprýmovný starý pán s oběma hochy do velmi podivné a neobvyklé hry, která spočívala v tom, že nejdřív si šprýmovný starý pán do jedné kapsy u kalhot strčil tabatěrku, do druhé toboleku, do kapsičky u vesty hodinky s ochranným řetízkiem kolem krku a do náprsenky si zapíchl jehlici s falešným briliantem. Potom se pevně upjal do kabátu, uložil do jeho kapes ještě kapesník a pouzdro na brýle a s holí v ruce cupital po světnici sem a tam a napodoboval způsob, jakým se v každou denní hodinu po ulicích procházejí staří pánové. Někdy se zastavil u krbu a někdy zas u dveří a hrál, jako by s nejhlubším zaujetím zíral do výkladní skříně. (...) Celou tu dobu se mu oba hoši drželi těsně v patách, a kdykoli se otočil, uhnuli mu z očí tak mrštně, že bylo nemožné sledovat jejich pohyby. Konečně mu Lišák jako náhodou šlápl na špičku nohy nebo někdy také kopl do boty, kdežto Čódl Bates do něho zároveň vrazil zezadu, a v tom jediném okamžiku mu s rychlostí vskutku pozoruhodnou vytáhli taběrku, toboleku, hodinky, ochranný řetízek, jehlici i kapesník, ba i pouzdro na brýle. Ucítli-li starý pán v některé kapse cizí ruku, křikl, ve které to je, a potom celá hra začala zase znova.

Prehráli již mnoho kol této hry, když mladé pány přišly navštívit dvě mladé dámy, z nichž se jedna jmenovala Betsy a druhá Nancy. Obě měly bohatou houšť vlasů, vzadu nijak zvlášť pěkně vyčesaných nahoru, a střevíce i punčochy nemálo zanedbané. Nebyly to možná krasavice, ale obličej jim kvetl červení a vypadaly docela statně a zdravě. A protože měly pozoruhodné, nenucené a přívětivé způsoby, viděl v nich Oliver vskutku pěkná děvčata. A to bezesporu také byla. (...)

Kapitola desátá

Oliver lépe pozná, co jsou jeho noví druhové zač, a získá draze zaplacenou zkušenost. Krátká, ale velmi důležitá kapitola našeho příběhu

Mladí kapsáři Ferina Lišák a Čódl Bates vyrazí do bohatší čtvrti a vezmou s sebou nic netušícího Olivera, aby jej začali zaučovat do svého pochybného řemesla.

Zrovna vycházeli z úzké uličky nedaleko onoho holého náměstí v Clerkenwellu, jemuž se v jistém podivném zvrácení pojmu do dnešního dne říká „Palouček“, když vtom se Lišák náhle zastavil, položil si prst na ret a s nejvyšší opatrností a obezřelostí stáhl své společníky zase zpátky.

„Co se děje?“ podivil se Oliver.

„Pšš!“ odpověděl Lišák. „Vidíš tamhle toho strejdu u stánku s knihama?“

„Toho starého pána na druhé straně?“ zeptal se Oliver. „Ano, vidím.“

„Ten se šikne,“ řekl Lišák.

„Prima kavka,“ dodal mladý pán Čódl Bates.

Oliver se podíval z jednoho na druhého, v očích vrcholný údiv, ale nedostal se k tomu, aby se něco zeptal, protože oba hoši se již kradli tiše přes ulici a připlížili se až těsně k starému pánovi, k němuž právě upoutali jeho pozornost. Oliver popošel několik kroků za nimi, ale protože nevěděl, má-li jít dál nebo se ztratit, stanul a v němém úžasu přihlížel.

Starý pán byl osobnost vzhledu velmi úctyhodného, s napudrovanou hlavou a se zlatými brýlemi. Byl oblečen v lahově zeleném kabátě s černým sametovým límcem, měl bílé kalhoty a pod pažďím tiskl elegantní bambusovou hůlku. Držel v rukou knihu, kterou si vzal ze stánku, a stál tam a hroužil se do čtení s takovým zaujetím, jako kdyby seděl v křesle ve své pracovně. (...)

To Oliverovo zděšení a úlek, když tak stál pár kroků od nich a s očima vypoulenýma, že víc už je vytřeštit ani nemohl, přihlížel a spatřil, jak Lišák hrouží ruku do kapsy starého pána a vytahuje z ní šátek! Když spatřil, jak ho podává Čódlvi Batesovi, a nakonec je viděl oba úprkem utíkat za roh!

Bleskem vytanula chlapeci v hlavě celá záhada těch kapesníků a hodinek a klenotů starého žida. Na chvíličku strnul bez hnutí a krev ho hrůzou tak pálila ve všech žilách, že mu bylo, jako by stál v

horoucím ohni. Potom ze samého zmatku a strachu vzal nohy na ramena, a protože nevěděl, co dělá, upaloval, div že se špičkami země dotýkal.

To všechno se zběhlo v necelé minutě. Právě v okamžiku, kdy se Oliver dal na útěk, si starý pán sáhl do kapsy, a protože pohřešil kapesník, zprudka se otočil. Když spatřil chlapce, uhanějíciho takovým rychlým tempem pryč, zcela přirozeně usoudil, že mu šátek ukradl on; vykřikl tedy, co mu hlas stačil: „Zloděj! Chyťte ho!“ a s knihou v ruce se rozběhl za ním.

K pronásledování domnělého zloděje se přidá řada dalších lidí a taky Ferina a Čódl, aby na ně nepadlo podezření.

„Zloděj! Chyťte ho!“ V tom výkřiku je nějaké kouzlo. Kramář opouští svůj pult a forman fasuněk, řezník odhazuje lísku, pekař košík, mlékař konev, posluha balíčky, školák kuličky, dlaždič špičák, dítě pátku a míč. A už se hrnou jeden přes druhého, hlava nehlava, cesta necesta: pádí, vřískají, hulákají, porážejí chodce, jak divoce zahybají za roh, burcují psy a plaší slepice — a ulice, náměstí i dvory duní jejich ozvěnou. (...)

„Zloděj! Chyťte ho!“ Hluboko, přehluboko tkví v lidském nitru lovecká vášeň něco honit – ať to je co je! I takové nebohé zchvácené dítě, jež vyčerpáním sotva popadá dech, dítě se zděšeným výrazem a smrtelnou úzkostí v očích, jemuž se po tváři řinou velké krůpěje potu, dítě, jež napíná každíčký sval, aby svým pronásledovatelům uniklo. A ti, jak mu běží v patách a každým okamžikem ho dohánějí, jásají nad úbytkem jeho sil pokřikem ještě hlasitějším a ječí a výskají radostí. „Chyťte ho!“ Ano, prosím, chyťte ho, proboha ho chyťte, i když už jen z milosrdenství!

Konečně ho mají! Šikovná rána! Už leží na dlažbě a dav se kolem něho dychtivě shlukuje, každý nový zvědělec se strká a prodírá mezi ostatními, jen aby hoča zahlédl. „Uhněte kousek!“ – „Nechte ho trochu oddychnout!“ – „Blázníte? Nezaslouží si to!“

Policie postaví Olivera před soud, ale empatický přístup okradeného pána, který se jmenuje Brownlow, a majitele knihkupectví, který zahlédl skutečné zloděje, nakonec vede k tomu, že vyčerpaný Oliver se ocitne v Brownlowově domě, kde je mu věnována maximální péče.

Kapitola dvanáctá

V níž se Oliverovi dostane lepší péče, než jaké se těšil kdy předtím, a v níž se vyprávění vrací k šprýmovnému starému pánovi a jeho mladistvým druhům

(...) Slabý a hubený a sinavě bledý se konečně probral, jako by se probouzel z nějakého dlouhého a nepokojného snu. Chabě se zvedl na posteli a s hlavou opřenou o třaslavou ruku se úzkostlivě rozhlížel kolem.

„Co je to za pokoj? Kam mě to odnesli?“ ptal se Oliver. „Tohle není to místo, kde jsem usnul.“

Byl velmi malátný a slabý, a proto ta slova pronesl chabým hlasem, ale přesto je někdo okamžitě zaslechl. Záclova v hlavách lůžka se chvatně rozhrnula a s rukou, která ji odhrnovala, vstala z křesla stojícího hned vedle, v němž až dosud seděla a něco šila, stará paní mateřského vzhladu, velmi čistě a pěkně ustrojená.

„Pšš, synáčku,“ řekla stará paní něžně. „Musíš zachovat úplný klid, nebo jinak budeš zase nemocný. A bylo ti moc zle – tak zle, že ti huř už skoro být nemohlo. Hezky si zase lehni – tak jsi hodný!“ S těmi slovy položila stará paní velmi jemně Oliverovi hlavu na polštář, a když mu uhladila vlasy z čela, zadívala se mu do tváře tak přívětivě a láskyplně, že neodolal, aby jí svou vychrtlou ručičku nevložil do dlaně a neovinul si její ruku kolem krku.

„Pro spasení boží!“ vzdychla stará paní se slzami v očích. „Takový vděčný drobeček! A milý a hezký! Jak by asi bylo jeho matce, kdyby u něho seděla jako já a mohla ho teď tak vidět!“

„Možná že mě vidí,“ zašeptal Oliver a sepal ruce. „Možná že u mě seděla. Skoro mi připadá, jako že u mě opravdu seděla.“

Z opakovaného připomínání Oliverovy matky zkušený čtenář vytuší, že se v dalším průběhu knihy dozví, kdo chlapcova matka opravdu byla. Zatím však zdárně pokračuje Oliverova rekonvalescence. Olivera prohlédne lékař a pro chlapce nařídí klid a opatrně posilující stravu. O chlapce se hlavně stará hospodyně paní Bedwinová..

„Jste na mě hrozně, hrozně hodná, paní,“ řekl Oliver.

„No, s tím si teď hlavu nelámej, synáčku,“ pravila stará paní, „to nemá vůbec co dělat s tvou polívkou – a je nejvyšší čas, abys ji dostal...“ S tím vysvětlením přistrčila stará paní na oheň kastrůlek s plnou miskou hovězí polévky – dost silné, pomyslí si Oliver, aby vydala, kdyby se zředila na sílu předepsanou ústavním stravovacím řádem, na bohatý oběd, nejmírněji počítáno, pro tři sta padesát špitálníchů.

Přesně podle pravidel klasického literárního realismu se nyní začínají jednotlivé dějové linie románu navzájem proplétat, aby se střetly v působivém finále, k němuž ovšem máme v tuto chvíli ještě daleko. Nyní se znovu očitáme ve Faginově doupěti, kam se vrátili Ferina Lišák a Čódl Bates.

Kapitola třináctá

Inteligentnímu čtenáři se představuje několik nových známých a v souvislosti s nimi se vyprávějí rozličné zajímavosti, které mají vztah k tomuto příběhu

„Kde je Oliver?“ vyhrkl žid a se zlověstným výrazem se zdvihl. „Kde je ten hoch?“

Mladí zlodějové pozorovali svého učitele, jako by je jeho zuřivost lekala, a nejistě pokukovali jeden po druhém. Ale neodpovídali.

„Co se s tím hochem stalo?“ procedil žid, popadl Lišáka pevně za límec a se strašlivým proklínáním mu pohrozil „Mluv, nebo tě zaškrtím!“ (...)

„Budeš mluvit nebo ne!“ zahřímál žid a zacloumal Lišákem tak prudce, že připadalo jako učiněný zázrak, že se hoch vůbec ve svém velkém kabátě udržel.

„No, chytli ho poldové, a to je všecko.“ odpověděl Lišák nasupeně. „Helejte. pusťte mě, jo!“ A když se jediným škubnutím úplně vysmekl z velkého kabátu a nechal ho židovi v ruku, popadl Lišák opěkáckou vidličku a učinil výpad proti vestě šprýmovného starého pána – výpad, který by byl, kdyby byl zasáhl cíl, vypustil o trochu víc šprýmovností, než by se bylo dalo snadno nahradit.

V tomto nenadálém nebezpečí žid uskočil s větší mrštností, než by se bylo dalo očekávat u člověka zdánlivě tak sešlého věkem, popadl cínový džbánek a chystal se ho vrhnout útočníkovi na hlavu. Ale protože právě v tom okamžiku upoutalo jeho pozornost přímo příšerné zavytí Čódl Bateše, změnil náhle směr a cíl a mrštil plným džbánkem rovnou po řečeném mladém pánovi.

„U všech sakrů, co je to zase za melu?“ zavrčel nějaký hluboký hlas. „Kdo to tady po mně hodil? Eště dobře, že mě cáklo jen pivo, a ne džbánek, jinak bych byl někoho vodkrouh. To jsem moh vědět, že nikdo než takovej hnusnej zazobanej, zlodějskej, ukecanej starej židák si může dovolit plejtvat jiným pitím než vodou – ani tou ne, ledaže každej kvartál vohne vodárnu. Nač ten randál, Fagine? Kruci, dyť mám celej šátek na krku zbryndanej pivem! Deš sem, neřáde jeden potměšilá – co čučíš venku, jako by ses za svého pána styděl! Deš sem!“

Muž, který vrčel tato slova, byl statný, rozložitý, asi pětaticetiletý chlapík v černém manšestrovém kabátě, velmi ušpiněných drapových podkolenicích, šněrovacích botkách a v šedivých bavlněných punčochách, které obepínaly svalnaté nohy se silně baňatými lýtky — nohy onoho druhu, jaké v podobném ustrojení vždycky vypadají nedokonale a neúplně obuté, nekrášlí-li je pár pout. Na hlavě měl hnědý klobouk a kolem krku špinavý pestrý hedvábný šátek, jehož dlouhými roztřepanými cípy si při řeči stíral z tváře pivo. Když se otřel, ukázal světu široký hrubý

obličej, zarostlý třídenním strniskem, a dvojici zlostně zakaboněných očí, z nichž jedno jevílo rozličné pestrobarevné známky, že je nedávno pošramotila nějaká rána.

„Deš sem, slyšíš!“ zavrčel tento roztomilý lotr.

Do světnice se vploužil bílý huňatý pes s hlavou na dvaceti různých místech podrápanou a porvanou.

„Proč jsi nepřišel hned?“ rozkřikl se muž. „Se mi zdá, že samou pejchou se už ke mně nechceš před lidma vůbec znát, co? Lehni!“

Tento rozkaz doprovodil takovým kopancem, že zvíře odletělo až na druhý konec světnice. Ale nejspíš tomu bylo již dlouho zvyklé, neboť ani nehleslo, docela klidně se schoulilo do kouta, mrkajíc svýma velice ohyzdnýma očima snad dvacetkrát za minutu, zřejmě se věnovalo zevrubné prohlídce místnosti.

„Jak si to představuješ? Ty, takovej chamtivej, hrabivej, ne-na-syt-nej starej pasr, chceš tejrát svoje hochy?“ řekl muž a rozvážně se posadil. „Divím se, že tě nezamordujou. Bejt na jejich místě já, tak tě voddělám. (...)

„Tišej, tišej, pane Sikes,“ šeptal žid celý roztřesený, „ne tak nahlas!“ (...)

Když do sebe obrátil dvě nebo tři sklenky pálenky, uráčil se pan Sikes počítit trochou pozornosti i mladé pány, a tento milostivý čin vedl k rozhovoru, v němž oba hoši obšírně a zevrubně vylíčili příčinu i způsob Oliverova zatčení s takovými příkrasami a odchylkami od pravdy, jaké se za daných okolností zdály Lišákovi nejprospěšnější.

„Mám strach,“ řekl žid, „aby snad třeba něco nebleptnul, co by nás přivedlo do maléru —“

„To je nejvejš pravděpodobný,“ odsekl Sikes se škodolibým úsměškem. „Máš po firmě, Fagine.“

„A mám strach, víte,“ pokračoval žid, jako kdyby si nebyl toho přerušení vůbec všiml, a při řeči hleděl upřeně na svého kumpána, „mám strach, že jestli to praskne s námi, praskne to

třeba ještě s hezkou řádkou jinejch – a v tom případě že byste vy, milánku, dopadl o hodně hůř, než bych dopadl já.“

Muž sebou škulb a zuřivě se otočil na žida. Ale starý pán měl ramena vysoko pokrčená, že mu sahala až k uším, a prázdnýma očima civěl nepřítomně na protější stěnu.

Zavládlo dlouhé mlčení. Každý člen ctihodného tovaryšstva se zdál pohřížený do vlastních úvah. ani psa nevyjímajíc...

„Někdo musí vyzvědět, co se stalo na tej stanici,“ řekl pan Sikes mnohem tišším tónem, než jakým mluvil od začátku, co vešel do místnosti.

Žid přikývl na souhlas.

„Jestli nic nepích a je vodsouzenej, tak se není co bát, dokud zas nevyleze,“ pokračoval pan Sikes, „a pak si s ním musíme poradit. Nějak ho musíte dostat.“

Žid opět přikývl. (...)

Těžko hádat, jak dlouho by tak byli třebas seděli a pohlíželi jeden na druhého ve stavu nejistoty, svého druhu nikoli právě nejpříjemnější. Je však zbytečné činit v té věci nějaké dohady, neboť nenadálý příchod oněch dvou mladých dam, které Oliver poznal při jejich nedávné návštěvě, znovu rozproudil hovor.

„To je ono, právě vhod!“ ozval se žid. „Tuhle Betsy půjde — vid', milánku?“

„Kampak?“ opáčila mladá dáma.

„Ale jenom kousek tady na stanici, milánku,“ odpověděl žid nasládle.

Betsy odmítne, ale Bill Sikes k témuž úkolu přesvědčí Nancy. Ta na místě sehraje divadlo, které pak s úspěchem zopakuje na strážnici.

„Ach, můj bratříček! Můj ubohý, zlatý, roztomilý, nevinný bratříček!“ zvolala Nancy, propukla v pláč a v šíleném zármutku lomila rukama i s košíčkem a domovním klíčem. „Co se s ním jen stalo? Kam ho jen zavlíkli? Achich, slitujte se přece, páni. a povězte mi, co s tím drahým hochem udělali! Slitujte se přece, páni, prosím vás. a povězte mi to!“

Na strážnici se Nancy dozví, že Olivera si vzal k sobě pán okradený tehdy před knihkupectvím. Jeho jméno ovšem už nikdo nezná a Faginova tlupa je prakticky bez šance Olivera najít.

Kapitola čtrnáctá

Obsahuje další podrobnosti o Oliverově pobytu v domě pana Brownlowa spolu s pozoruhodnou předpovědí, kterou o Oliverovi pronesl jistý pan Grimwig, když hoča poslali něco obstarat

Byly to šťastné dny, ve kterých se Oliver takhle zotavoval. Všechno bylo tak tiché a čisté a pořádné, každý tak vlídný a mírný, že mu to po všem hluku a zmatku, v němž až dosud od narození ustavičně žil, připadalo jako samo nebe. Jakmile dost zesílil, aby se mohl sám patřičně obléknout, ihned mu dal pan Brownlow obstarat úplně nový oblek a novou čepici i nové střevíce. (...)

Pan Brownlow mezitím začíná dbát o Oliverovo vzdělávání a ukáže mu svou knihovnu.

„Pěkná hromádka knih, vid', hošíčku?“ promluvil pan Brownlow, když si povšiml zvědavosti, s níž si Oliver prohlížel police, které sahaly od podlahy až ke stropu.

„Spousta, pane,“ přisvědčil Oliver. „Co živ jsem tolik knih neviděl!“

„Budeš je číst, když budeš hodný,“ pravil starý pán vlídně, „a to se ti bude líbit víc, než si je prohlížet zvenčí – totiž aspoň v některých případech, protože jsou opravdu také knihy, u kterých jsou hřbet a desky zdaleka to nejlepší, co na nich vůbec je.“

Pana Brownlowa navštíví jeho starý přítel, pan Grimwig. Brownlow mu vypráví o Oliverovi a Grimwig zapochybuje, že kluk z kapsářské bandy může být poctivý nebo že se může v tomto směru změnit. Brownlow oponuje a oba se rozhodnou podrobit Olivera zkoušce.

„A teď, hošíčku,“ začal pan Brownlow a hovořil možno-li ještě vlídněji, ale zároveň i mnohem vážněji, než ho Oliver dosud kdy slyšel mluvit, „bych rád, abys věnoval velkou pozornost tomu, co ti hodlám povědět. (...).“

„Jen mi prosím neříkejte, že mě chcete poslat pryč, prosím vás, pane,“ zvolal Oliver, vylekaný vážným tónem, kterým starý pán začal svou řeč. „Nevyhánějte mě, prosím, ven, abych se zase musel toulat po ulicích. Nechte si mě tady v domě jako sluhu. Neposílejte mě zpátky do té ohavné díry, odkud jsem přišel. Mějte slitování s ubohým hochem, prosím vás, pane!“

„Drahé dítě,“ pravil starý pán, dojatý vroucností Oliverovy nenadálé prosby, „nemusíš se bát, že tě opustím, pokud mi k tomu sám nezavdáš příčinu.“

„To nikdy, pane, nikdy!“ skočil mu do řeči Oliver.

„To doufám,“ opáčil starý pán. (...)

Pan Brownlow se zmíní o knihkupci, u jehož krámu Olivera poprvé uviděl.

„Řekneš mi,“ pravil pan Brownlow s očima pevně upřenými na Grimwiga, „žeš mi přinesl tyhle knihy zpátky a žeš mi přišel zaplatit ty čtyři libry deset, které mi dlužím. Tohle je pětilibrová bankovka, přineseš mi tedy nazpátek deset šilinků.“

„Ani deset minut, pane, a jsem tam,“ odpověděl Oliver dychtivě, a když si zapjal bankovku do kapsy u kabátku a knihy si pozorně srovnal pod pažďím, uctivě se uklonil a vyšel z pokoje. Paní Bedwinová ho doprovodila až k domovním dveřím, přičemž mu dávala četná ponaučení, pokud jde

o nejbližší cestu a jméno knihkupce i jméno ulice, a na to všechno Oliver přisvědčoval, že jasně rozumí. Když mu pak navrch ještě mnohokrát důtklivě položila na srdce, aby dal dobrý pozor a nenachladil se, konečně ho stará paní propustila, ať jde.

„Tvářička moje sladká!“ šeptala si stará paní, když se za ním dívala. „Nějak nemohu přenést přes srdce, že ho pouštím z očí.“

V tom okamžiku se Oliver vesele ohlédl a pokývl, dříve než zahrnul za roh. Stará paní s úsměvem pozdrav oplátila a pak zavřela dveře a vrátila se do svého pokoje.

„Počkejme – nejděle za dvacet minut bude zpátky,“ pravil pan Browniow a přitom vytáhl hodinky a položil je na stůl. „Tou dobou už bude trna.“

„Tak vy tedy skutečně čekáte, že se vrátí, opravdu?“ ptal se pan Grimwig.

„Vy ne?“ opáčil pan Browniow s úsměvem.

Opoziční duch v prsou pana Grimwiga se již mocně bouřil – a přítelův sebejistý úsměv ho jen ještě víc rozdmýchal.

„Ne,“ vybuchl a uhodil pěstí do stolu, „já ne! Hoch má na sobě celý nový oblek, pod paždím řádku cenných knih a v kapse pětilibrovou bankovku. Ten poběží zase zpátky k těm svým starým zlodějským kumpánům a vám se vysměje, pane. Jestli se tenhle hoch někdy vrátí sem do toho domu, tak sním svou hlavu.“

A Oliver se skutečně nevrátil. U knihkupectví se ho totiž zmocnila Faginova banda a hoch se opět dostal tam, kam se nechtěl už nikdy vrátit. Jenže na druhou stranu nemohl zapomenout, že to byl právě Fagin a jeho kapsáři, kteří jako vůbec první lidé v jeho životě mu ukázali vlídnou tvář a přátelsky ho přijali mezi sebe. A tak se Oliver ocitne v důležité roli ohledně zákeřného záměru, který stvořil Bill Sikes, skutečný zločinec, pro něhož cizí život mnoho neznamená a vedle jehož plánů jsou Faginovy krádeže jen téměř nevinná hra...

Charles Dickens, *Oliver Twist*, Praha 1974, s. 24 – 28, 74 – 75, 80 – 81, 83 – 86, 95 – 96, 98, 104 – 110, 114 – 116, 122 – 123. Přeložili Emanuela Tilschová a Emanuel Tilsch. Překlad byl nepatrně aktualizován.

Poznámky a vysvětlivky:

Bates [beits]; **Brownlow** [braunləu]; **Bumble** [bambl]; **Clerkenwell** [kla:kənwel]; **Jack Dawkins** [džæk do:kinz]; **drapový** – světle hnědý; **Fagin** [feigin]; **Field Lane** [fi:ld lein]; **pasr** – v českém překladu je brněnské slovo *pasr* = *chlap* použito namísto originálního anglického *fence* = *přechovávач kradeného zboží*; „**rada**“ – místo, kde při hře honičce hráč nemůže „dostat babu“; **serbus** – obecní sluha; **Sikes** [saiks]; **sinavě** – namodrale; **Sowerberry** [səuəberi]; **šilink** – britská dílčí měnová jednotka (do 1971), dvacetina libry, dělí se na 12 pencí, **špitál** – slovo použité v českém překladu místo původního anglického slova *workhouse* = *chudobinec s dílnou pro podřadnou práci*; **Oliver Twist** [olivə twist]; **šprýmovný** – zábavný; v originále (trochu ironicky o Faginovi) *pleasant* a *merry*; **vašnosti** – hovorově oslovení *Vaše Milosti*, dnes má už jen ironický nádech; v originále *sir* = *pane*; **zknocný** – zamotaný, neupravený.

Charles Dickens: Oliver Twist: poznámky k interpretaci

Charles Dickens napsal román *Oliver Twist* jako svou druhou (po *Pickwicích*) knihu, v pouhých zhruba 26 letech. Rozhodl se pro **realistickou tvůrčí metodu**, kterou uplatňuje mj. jako **provokativní polemiku** s tehdy stále přetrvávajícím **romantismem**. Ten často vytváří postavy ušlechtilých mužů stojících mimo zákon (psanci; vzpomeňme na Máchova Viléma), ale Dickens

v Oliveru Twistovi zobrazil **svět skutečného zločinu**, bez příkras a s velkou syrovostí v líčení prostředí a charakterů i v autentické mluvě.

Příběh Olivera Twista náleží k žánru **vývojového románu** neboli **románu o životním zrání** – viz *Viléma Meistersa léta učednická* (1795 – 1796) od Johanna Wolfganga von Goetha, *Jana Kryštofa* (1904 – 1912) od Romaina Rollanda, a samozřejmě ještě Dickensova *Davidu Coppefielda* (1850).

Další tematickou složkou Olivera Twista je **sociální kritika**, která míří několikerym směrem, a sice hlavně na: (1) nový (od 1834) **systém obecních chudobinců**, který nahradil předchozí, poněkud lidštější praxi provozovanou farnostmi; (2) arogantní, tupé, nekompetentní a líné **úřednictvo**, kombinující slepou poslušnost vůči předpisům s osobní zvlí (soud s Oliverem v Londýně aj.). Dickens dokládá jasnou **příčinnou souvislost sociálních poměrů a kriminality**.

Tím vším se prolíná **negativní vztah dospělých k dětem**. Dickens ukazuje, jak je ve viktoriánské Anglii tento vztah diktován kupeckou morálkou, samolibou přezíravostí, emoční vyprahlostí i otevřenými sklony k týrání. Dickens ovšem není černobílý: opatrně soucitný, byť podpantoflónní rakvář Sowerberry stejně jako starý soudce u opatrovnického řízení v Oliverově rodišti mají v sobě zřetelnou dávku lidskosti.

Chronologicky i stylově se raný klasický realismus často prolíná s **preromantismem** (v literárním světě zpravidla označovaným jako *sentimentalismus*) a u Dickense tomu není jinak. Spisovatel tím sice vycházel vstříc dobovému čtenářskému vkusu, ale dnes s dvoustletým odstupem cítíme, že tyto prvky poněkud oslabují uměleckou hodnotu knihy. Nejpatrnější je to na **postavách**. V duchu tehdejších představ se charakter člověka zřetelně odráží již v jeho fyzickém vzhledu: nejzřetelnějšími protiklady tu jsou hrubý Bill Sikes a kultivovaný pan Brownlow. Přiznejme však Dickensovi, že mnohde se těmito nástrahám vyhnul. Žid Fagin je sice vyličen zcela v duchu nejotřepanějších antisemitských kliše, ale jeho povaha je vícevrstevnatá, zdaleka ne jen záporná. A v paralele k andělsky nevinnému Oliverovi se před čtenářem jako hodnotné rozvíjejí i charaktery Lišákův a Nancyin.

Vztah **vnějších a vnitřních charakteristik** je zdůrazněn podrobnými a sugestivními **popisy**, nebetyčně vzdálenými zběžným postřehům z klávesnic dnešních literátů. Nad tím vším se však u Dickense klene síla **přirozené mravnosti**, která je člověku dána od přírody – anebo taky ne a pak trvale chybí. Oliver tento etický základ má a hlavně díky němu vše přežije. Odkud se tato dispozice vzala, to zjistíme teprve postupně – pozvolné **odhalování Oliverova původu** tvoří tajuplný prvek, jehož obliba je se sentimentalismem (ale i romantismem) pevně spjata.

Pan Brownlow a jeho domácnost nepochybně hladily po srsti očekávané typické Dickensovy čtenáře. Jde tu o důstojný portrét **anglického džentlmena**; Dickens jej sice zlidšťuje zaujatými emocemi, ale pro nás jeho styl života s velmi formálními vztahy působí už dost strojeně (Brownlow si Olivera zamiluje, ale mluví a jedná s ním mentorsky).

Celá řada **motivů** v díle má **symbolický charakter**, počínaje Oliverovou cestou do Londýna (jde o zcela novou životní pout'), přes Sikesova divého psa (zločincova zvířecnost) až po Brownlowovy knihy (individuální, neškolometské vzdělávání jako brána k hodnotnému životu – zcela podle Dickensovy osobní zkušenosti)... Dickens také **cíleně vyvolává u čtenářů emoce**: detailní spojení rukou probuzeného Olivera a mateřské hospodyně Bedwinové, to je profesionální sázka na čtenářské dojetí.

Vzájemné **prolínání jednotlivých dějových linií** se postupně zhušťuje; **dynamické střídání prostředí** (zločinci versus Brownlowův dům) má povahu až filmového střihu. A **závěr románu** se skládá z vygradovaného finále a následného epilogu; obojí odpovídá obecně očekávanému nastolení úplné spravedlnosti.

Samostatnou kapitolou je **Dickensův humor**, téměř vždy v autorské řeči. Ve slavné scéně, kdy Oliver žádá o přidavek chudého jídla, najdeme **karikaturu** (tlustí členové správní rady chudobince), **satiru** vyjadřovanou s využitím **ironie** (chudobinec jako zábavní podnik), **sarkasmu** (ušetří se na

jídle, ale rostou výdaje na pohřby), **absurdity** (lžíce skoro tak velké jako misky – ve skutečnosti to bylo opačně) i **nadsázky** (kanibalské obavy chlapce, jehož rodiče okrádali strážníky ve své vývařovně) a je tu zastoupena také **groteska** (konsternovaný správce chce Olivera udeřit sběračkou).

Autorský postoj kombinuje **vševědociho a komentujícího vypravěče** (dobrým příkladem jsou už názvy kapitol).

Bohatý jazyk se přizpůsobuje charakteru děje – viz dynamicky pojatou honičku na Olivera: najdeme tu historický prézens, slovesa nahromaděná odděleně od substantiv, ale je tu také krátká úvahová pasáž; Dickens v Oliveru Twistovi prozrazuje i své novinářské kvality.

<https://www.workhouses.org.uk/lit/oliver.shtml>

[https://cz.pinterest.com/pin/527061962619368639/?amp_client_id=CLIENT_ID\(&\)&mweb_unauth_id={{default.session}}&simplified=true](https://cz.pinterest.com/pin/527061962619368639/?amp_client_id=CLIENT_ID(&)&mweb_unauth_id={{default.session}}&simplified=true)

<https://www.novinky.cz/clanek/kultura-chysta-se-novy-muzikal-oliver-twist-316116>

<https://www.telegraph.co.uk/culture/charles-dickens/9051638/Bill-Sikes-My-favourite-Charles-Dickens-character.html>

<https://www.goodreads.com/topic/show/19401092-oliver-twist-chp-14---17>